

การประเมินหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ The Evaluation of Bachelor of Education Program in Thai (5 year), Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

กิ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒนกุล*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ในด้านบริบทปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ในด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิ 2) อาจารย์ 3) บัณฑิต 4) นิสิต 5) ผู้ใช้บัณฑิต 6) ผู้บริหาร คณะมนุษยศาสตร์ และ 7) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูพี่เลี้ยง รวมทั้งสิ้น 200 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการประเมินด้านบริบทพบว่า แผนการดำเนินงานของหลักสูตร และจุดแข็ง หรือจุดอ่อนของหลักสูตรมีความเหมาะสม

2. ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างและเนื้อหาสาระของหลักสูตร คุณสมบัติของผู้เรียน/การสอบคัดเลือก คุณสมบัติของอาจารย์ที่สอน/อาจารย์ที่ปรึกษาทางวิชาการ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และงบประมาณในการผลิตบัณฑิต มีความเหมาะสม

3. ผลการประเมินด้านกระบวนการพบว่า ด้านพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูการจัดการเรียนการสอนและการให้บริการและการสนับสนุน การบริหารหลักสูตร และการประกันคุณภาพ มีความเหมาะสม

4. ผลการประเมินด้านผลผลิต พบว่า นิสิตที่สำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตรในปีการศึกษา 2555 – 2559 คิดเป็นร้อยละ 95.58 ทั้งนี้ นิสิตสามารถสอบเป็นข้าราชการครูได้คิดเป็นร้อยละ 87.50 ร้อยละการบรรจุคิดเป็นร้อยละ 8.33 และกำลังศึกษาต่อคิดเป็นร้อยละ 4.17

5. ผลการประเมินด้านผลกระทบ พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตส่วนใหญ่มีความพึงพอใจประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบัณฑิต และมีความพึงพอใจต่อบัณฑิตส่วนใหญ่เหมาะสมในระดับมากที่สุด

* อาจารย์ประจำหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

The purposes of this research are 1) to evaluate the Bachelor Education Program in Thai Language (5 year) using the CIPPI Model with context, input, process, product and impact evaluation 2) to study the guidelines developing and improving the Curriculum Program in Thai Language (5 year) which includes context, input, process, product and impact evaluation. The populations were 1) experts 2) lecturers 3) graduate students 4) current students 5) graduate's employers 6) administrators in the faculty of Humanities and school supervisors a total of 200 people. The research instruments are interview forms and survey questionnaires. The data is analyzed by frequency, percentage, using mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.) and content analysis. The findings of this study are as follows:

1. Context Evaluation: The curriculum plan and the weakness or strength are suitable.
2. Input Evaluation: The curriculum purposes, curriculum system, content, the students qualification or the test qualification, teachers qualification, the environment, tools and facilities, and the budget are suitable.
3. Process Evaluation: The lecturers teaching behavior, students learning behavior, teaching practicum, teaching management, service and supporting, curriculum management, and quality assurance are suitable.
4. Product Evaluation: Graduated students in year 2555 to 2559 have a pass-rate 95.58%. Students who pass the government officer exam have a pass-rate 87.50%. Students who are waitlisted are 8.33%, and students who continue studying for a master's degree are 4.17%.
5. Impact Evaluation: Most of graduate's employers are pleased with the efficiency of the graduated students working, and also pleased with the high quality of the students who have graduated.

บทนำ

โลกยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ ความรู้ และ ภูมิปัญญาของแต่ละสังคมได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพ และความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศให้ก้าวสู่สังคมในอนาคตได้อย่างมั่นคง (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2554: 1) การจัดการศึกษาจึงเป็นกระบวนการสำคัญใน

การพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่มุ่งหวังให้คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 สถาบันอุดมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ด้วยมีพันธกิจหลักในการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของสังคม ดังนั้นการกำหนดคุณลักษณะ หรือความคาดหวังที่เกี่ยวกับ

คุณลักษณะของบัณฑิตนั้นมีความจำเป็น และเป็น ความจำเป็นแรกของสถาบันที่ควรปฏิบัติ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ 2554: 1) เป็นเหตุให้สถาบันอุดมศึกษา ในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตร ให้มีความทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ และนำความรู้ที่นั่นมาแก้ปัญหา ตลอดจนสร้างสรรค์ ในส่วนวิชาการ และวิชาชีพที่เป็นเครื่องมือในการดำรง ชีวิตของบัณฑิตได้

การประเมินหลักสูตรเป็นแนวทางหนึ่งในการปรับปรุง หรือพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัย และสอดคล้องต่อความต้องการของสังคม เนื่องจากการประเมินหลักสูตรจะเป็นเครื่องมือช่วยในการพิจารณา องค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดมุ่งหมาย โครงสร้างรายวิชา เนื้อหา การวัดและประเมินผล ว่ามีความสอดคล้อง และเหมาะสมหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของหลักสูตรทราบว่า หลักสูตรที่สร้าง หรือพัฒนาขึ้นนั้น มีข้อดี หรือข้อบกพร่องประเด็นใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนปรับปรุงให้ถูกต้อง และส่งผลให้หลักสูตรมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ทั้งนี้ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการว่า ด้วยเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2558 ได้กำหนดให้ทุกหลักสูตรมีการพัฒนาหลักสูตร ให้ทันสมัย แสดงการปรับปรุงดังนี้ด้านมาตรฐาน และคุณภาพการศึกษาเป็นระยะ ๆ อย่างน้อยทุก ๆ 5 ปี และมีการประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ทุก 5 ปี เพื่อให้หลักสูตรระดับอุดมศึกษามีคุณภาพ และมาตรฐานอย่างต่อเนื่องหากแต่ในปัจจุบัน หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ยังไม่ได้มีการประเมินหลักสูตรตามที่กระทรวง ศึกษาธิการได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับ ปริญญาตรี พ.ศ. 2548 แต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะประเมินหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ทั้งนี้เพื่อเป็น แนวทางในการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ในด้านบริบทปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ในด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่
 - 1.1 บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ปีการศึกษา 2560 จำนวน 24 คน
 - 1.2 นิสิตหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 - 5 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 109 คน
 - 1.3 ผู้ใช้บัณฑิตหลักสูตรสาขาวิชา ภาษาไทย (5 ปี) จำนวน 20 คน
 - 1.4 ผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์ จำนวน 4 คน
 - 1.5 อาจารย์ประจำหลักสูตร ผู้สอน รายวิชาต่าง ๆ จำนวน 6 คน
 - 1.6 ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิชาการสอน ภาษาไทย และสาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 5 คน
 - 1.7 ผู้บริหารสถานศึกษา และครูพี่เลี้ยง จำนวน 32 คน
2. การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบ CIPPI ในการ ประเมินหลักสูตรประกอบด้วย การประเมินบริบท (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)
3. ระยะเวลาในการวิจัย 1 ปี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประเมินหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ครั้งนี้เป็นการวิจัยประเมินผล (Evaluative Research) โดยใช้แนวคิดและรูปแบบการประเมินตามหลัก CIPPI Model ของ Stufflebeam โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินวิจัยดังนี้

1. กำหนดประชากรและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร
2. ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และ 2) แบบสอบถาม (Questionnaire) จากนั้นนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้อง และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความกับสิ่งที่ต้องการวัด (Index of Item Objective Congruence : IOC)
3. นำเครื่องมือที่พัฒนาปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากร
4. วิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผล

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ประเมินหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ในด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผล

1. กระบวนการด้านบริบท (Context)

1.1 แผนการดำเนินงานของหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานของหลักสูตรว่าหลักสูตรมีแผนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งแผนการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่หลักสูตรให้เป็นที่รู้จักแก่สังคมภายนอก แผนการพัฒนาอาจารย์ในหลักสูตร

การศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) และแผนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) นอกจากนี้ บัณฑิตเห็นว่าแผนการดำเนินงานของหลักสูตรโดยภาพรวมพบว่ามีค่าความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.44) และนิสิตปัจจุบันเห็นว่าแผนการดำเนินงานของหลักสูตรโดยภาพรวมพบว่ามีค่าความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.83)

1.2 จุดแข็ง/จุดอ่อนของหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับจุดแข็งของหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรมีการบูรณาการร่วมผลิตบัณฑิตวิชาชีพระหว่างคณะศึกษาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ เพื่อให้บัณฑิตได้รับความรู้ และนำความรู้ นั้นไปประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพได้นอกจากนี้ หลักสูตรมีอาจารย์ที่มีคุณสมบัติ และคุณวุฒิตามที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษากำหนด และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะในสาขาวิชาต่าง ๆ ทำให้การจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรมีประสิทธิภาพ ด้านจุดอ่อนของหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่า บุคลากรสายสนับสนุนเป็นจุดอ่อนของหลักสูตร เนื่องจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในคณะทำให้หน้าที่ของบุคลากรสายสนับสนุนยังขาดความชัดเจน ในการสนับสนุนหลักสูตร จึงมีผลให้การดำเนินงานของหลักสูตรในบางส่วนล่าช้า

1.3 บัณฑิตเห็นว่าจุดแข็ง/จุดอ่อนของหลักสูตรโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.47) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของสังคมของหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = 0.48) และคณาจารย์ที่สอนในหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขา

วิชาภาษาไทย (5 ปี) ($\bar{X}$ = 4.79, S.D. = 0.48) เป็นจุดแข็งของหลักสูตรโดยมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และนิสิตปัจจุบันเห็นว่าแผนการดำเนินงานของหลักสูตรโดยภาพรวมพบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.79) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของสังคมของหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.78) เป็นจุดแข็งของหลักสูตรโดยมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2. การประเมินหลักสูตรด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs)

2.1 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่าวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความชัดเจนสอดคล้องกับมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) และเหมาะสมกับความต้องการของสังคมปัจจุบันทั้งนี้บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.46) นิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.78)

2.2 โครงสร้างและเนื้อหาสาระของหลักสูตรผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่าโครงสร้าง และเนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความเหมาะสมหากแต่มีข้อแนะนำให้ปรับเนื้อหาสาระและคำอธิบายรายวิชาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ตลอดจนจัดรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกันออกทั้งนี้บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี)

มีความเห็นเกี่ยวกับโครงสร้าง และเนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.44) และนิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับโครงสร้าง และเนื้อหาสาระของหลักสูตรโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.78)

2.3 คุณสมบัติผู้เรียนและการสอบคัดเลือกอาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่าคุณสมบัติผู้เรียนและการสอบคัดเลือกมีความเหมาะสมและบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้เรียนของหลักสูตรหรือการสอบคัดเลือกของหลักสูตรโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.63, S.D. = 0.45)

2.4 คุณสมบัตินิสิต อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่า คุณสมบัตินิสิตที่สอนทุกท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และมีคุณลักษณะสอดคล้องกับรายวิชาของหลักสูตร อีกทั้งอาจารย์แต่ละท่านเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนิสิตได้อย่างเหมาะสม ด้านอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่า คณาจารย์กับนิสิตมีความรัก และผูกพันกันดี เนื่องจากอาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ประจำหลักสูตรแต่ละท่านให้การดูแลเอาใจใส่นิสิต และคอยให้คำแนะนำปรึกษานิสิตตลอดเวลา ทั้งในรูปแบบให้นิสิตเข้าพบ และสื่อสารผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์

นอกจากนี้บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน หรืออาจารย์ที่ปรึกษา

ทางวิชาการของหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.79$, S.D. = 0.37) และนิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน หรืออาจารย์ที่ปรึกษาทางวิชาการของหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.74)

2.5 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ผู้บริหารอาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นตรงกันว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ด้านสื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอนสำหรับอาจารย์ และนิสิต ผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์ อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นตรงกันว่า สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนสำหรับอาจารย์ และนิสิต มีจำนวนเพียงพอเนื่องจากคณะมีการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ในห้องเรียน หากแต่ควรมีการปรับปรุงสื่อ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน ด้านหนังสือ ตำรา วารสาร บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในห้องสมุด และด้านห้องคอมพิวเตอร์ ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความเห็นว่า คอมพิวเตอร์ยังมีจำนวนไม่เพียงพอเนื่องจากคอมพิวเตอร์บางเครื่องในศูนย์ไม่สามารถใช้งานได้เมื่อเทียบกับจำนวนนิสิตที่ใช้บริการ ด้านห้องเรียน ห้องประชุม/สัมมนา สถานที่จัดกิจกรรม โต๊ะ เก้าอี้ มีความเห็นว่า เพียงพอแต่ห้องเรียนบางห้องเล็กไม่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อยในชั้นเรียน หรือการจัดการเรียนการสอนแบบการเรียนรู้เชิงรุกด้านห้องทำงานสำหรับอาจารย์ และสถานที่สำหรับนิสิตทำงาน พักผ่อนเพื่อการเรียนการสอน มีความเห็นว่า ห้องทำงานของอาจารย์คับแคบ และไม่เป็นสัดส่วน

เนื่องจากอาจารย์ส่วนใหญ่ต้องอยู่รวมกัน ทำให้ไม่สะดวกต่อการทำงาน และขาดความเป็นส่วนตัวในการให้นิสิตเข้าพบปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ในส่วนของสถานที่สำหรับทำงาน หรือสถานที่ในการพักผ่อนของนิสิตนั้น มีค่อนข้างจำกัด และไม่เพียงพอต่อจำนวนนิสิต

นอกจากนี้บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของหลักสูตรโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.46) และนิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.98)

2.6 งบประมาณในการผลิตบัณฑิต ผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับงบประมาณในการผลิตบัณฑิต ในประเด็นด้านค่าธรรมเนียมการศึกษาที่มหาวิทยาลัยเรียกเก็บจากนิสิต มีความเห็นว่า ควรมีการสำรวจ หรือสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนเป็นสำคัญ หากแต่ในสภาพที่ต้องพัฒนาคณะ และวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยตลอดเวลา ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อาจต้องปรับค่าธรรมเนียมการศึกษาให้สะท้อนถึงการลงทุนที่แท้จริง และด้านการจัดสรรงบประมาณของคณะมนุษยศาสตร์ที่ให้แก่วิชาเพื่อให้นำมาใช้ในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีความเห็นว่าเหมาะสม และเพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอนในหลักสูตรทั้งด้านงบประมาณในจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนงบประมาณการจัดกิจกรรม หรือโครงการเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานิสิตให้เป็นผู้รู้ในศาสตร์ของตนเอง และนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับงบประมาณในการผลิตบัณฑิตในภาพรวม

มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.48)

3. การประเมินหลักสูตรด้านกระบวนการ (Process)

3.1 ด้านพฤติกรรมการของผู้สอน บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้สอนในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.43) และนิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้สอนในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.81)

3.2 ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54, S.D. = 0.42) และนิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.85)

3.3 ด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูพี่เลี้ยง มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การฝึกประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์มีความเหมาะสมทั้งด้านภาระงานที่กำหนดระยะเวลา วิธีการประเมินผล และกระบวนการในการนิเทศของครูพี่เลี้ยง และกระบวนการในการนิเทศของอาจารย์นิเทศก์ นอกจากนี้บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.37) และนิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในภาพรวมมีความ

เหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.11, S.D. = 0.95)

3.4 ด้านการจัดการเรียนการสอน บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.41) และนิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.16, S.D. = 0.88)

3.5 ด้านการให้บริการ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นเกี่ยวกับการให้บริการ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.41) นิสิตปัจจุบันที่กำลังศึกษาในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้บริการ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.89, S.D. = 0.92)

3.6 ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่า หลักสูตรได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตร เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการของหลักสูตรให้เป็นไปตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด และสอดคล้องกับนโยบายของคณะ และมหาวิทยาลัย ทั้งนี้หลักสูตรได้มีการจัดประชุมชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งก่อนเปิดภาคการศึกษา ระหว่างภาคการศึกษา และปิดภาคการศึกษาอย่างเป็นระบบ และเมื่อหลักสูตรครบรอบการปรับปรุงหลักสูตรทุก ๆ 5 ปี หลักสูตรได้มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการวิพากษ์หลักสูตรในประเด็นต่าง ๆ รวมถึงพิจารณาจากภาวการณ์การ

มีงานทำของบัณฑิต และประสิทธิภาพการทำงานจากผู้ใช้บัณฑิต เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3.7 การประกันคุณภาพเมื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการประกันคุณภาพของหลักสูตร จากเอกสาร พบว่า คณะกรรมการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร ได้ดำเนินการจัดการทำหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2556 โดยปฏิบัติตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา

4. การประเมินหลักสูตรด้านผลผลิต (Product)

4.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2559 จำนวน 24 คน หลังจบการศึกษาทำงานแล้ว จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50 ทำงานเกี่ยวข้องกับสาขาวิชา และเกี่ยวข้องกับวิชาชีพที่ศึกษา จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 100 กำลังรอการตอบรับจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และกำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 100

4.2 ร้อยละของนิสิตที่สำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตร นิสิตที่สำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตรในปีการศึกษา 2555 – 2559 คิดเป็นร้อยละ 95.58

4.3 คุณลักษณะบัณฑิตผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.80) ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน/การศึกษาของบัณฑิตในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.85) ด้านทักษะ หรือความสามารถที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน/การศึกษาของบัณฑิตในภาพรวมมีความเหมาะสม

ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.71) ด้านบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน / การศึกษาของบัณฑิตในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.95) ด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.67)

ผู้บริหารสถานศึกษา หรือครูพี่เลี้ยงที่มีต่อนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรการศึกษาด้านจิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.54) ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน/การศึกษาของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.57) ด้านทักษะ หรือความสามารถที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในภาพรวม มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.51) ด้านบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.52) ด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.57)

5. การประเมินหลักสูตรด้านผลกระทบ (Impact)

ผลการปฏิบัติงานของบัณฑิตผู้ใช้นิสิตส่วนใหญ่มีความพึงพอใจประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาด้านจิตสาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ในระดับมากที่สุด

5.2 ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตผู้ใช้นิสิตส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาด้านจิตสาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ในระดับมากที่สุด

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) ในด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ

2.1 แนวทางการพัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรการประเมินหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) ด้านบริบท (Context) ควรปรับปรุงด้านแผนการดำเนินงานของหลักสูตร ด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตรในการเปิดรับนิสิตและ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

2.2 แนวทางการพัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรการประเมินหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) ด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs) ควรปรับปรุงด้านวัตถุประสงค์ โครงสร้าง และเนื้อหาสาระของหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 และปรับปรุงรายวิชาที่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกัน

2.3 แนวทางการพัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรการประเมินหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) ด้านกระบวนการ (Process) ควรส่งเสริมอาจารย์ผู้สอนให้ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น และหาแนวทาง หรือวิธีการในการปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนการเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ และรู้จักเลือกสื่อสารสนเทศ

2.4 แนวทางการพัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรการประเมินหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) ด้านผลผลิต (Product) ควรพิจารณาหาแนวทางป้องกัน และช่วยเหลือนิสิตให้สำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่หลักสูตรกำหนด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการประเมินหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การประเมินหลักสูตรด้านบริบท จากการประเมินแผนการดำเนินงานของหลักสูตร พบว่า ผลการประเมินในภาพรวมมีความเหมาะสม เนื่องจากหลักสูตรมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ทั้งด้านระบบฐานข้อมูลของหลักสูตร และรายวิชาที่เป็นปัจจุบัน การจัดทำโครงการกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา การกำหนดให้นิสิตลงทะเบียนเรียนตามรายวิชา และกลุ่มวิชาตามลำดับอย่างเหมาะสม มีความร่วมมือระหว่างนิสิต อาจารย์นิเทศก์ศึกษา อาจารย์นิเทศก์วิชาเฉพาะ และครูพี่เลี้ยงในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูซึ่งในหลักสูตรจะมีการจัดประชุมปฏิบัติการเพื่อทบทวน ปรับปรุงแผนการดำเนินงานในแต่ละปีการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย และแผนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และการพัฒนาประเทศ เพื่อผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรู้ และความสามารถในการขับเคลื่อนประเทศตามนโยบายที่ภาครัฐกำหนดไว้ได้ สอดคล้องกับวิสัย วังษ์ใหญ่ (2554: 13) สรุปได้ว่า การทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตช่วยให้หลักสูตรพัฒนาบัณฑิตที่พึงประสงค์อันเป็นการสร้างโอกาส และทางเลือกสำหรับผู้เรียน และการเตรียมตัวสู่ออนาคตได้อย่างมีทิศทาง

จากการประเมินจุดอ่อน หรือจุดแข็งของหลักสูตร พบว่า ผลการประเมินในภาพรวมมีความเหมาะสม เนื่องจากหลักสูตรมีการบูรณาการร่วมผลิตบัณฑิตวิชาชีพครูระหว่างคณะศึกษาศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ เพื่อให้บัณฑิตได้รับความรู้ และนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพได้ การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการการร่วมผลิตระหว่างคณะทำให้หลักสูตรมีเอกลักษณ์ อันสอดคล้องกับบัณฑิต และนิสิตในหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี) ที่เห็นสอดคล้องกันว่า จุดแข็งของหลักสูตร ได้แก่ ความมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของสังคมของหลักสูตรการศึกษาศาสนาไทย (5 ปี)

ภาษาไทย ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นต้นแบบด้านการผลิตครู และบุคลากรทางการศึกษาแห่งหนึ่งของประเทศนานกว่า 60 ปี

การประเมินหลักสูตรด้านปัจจัยนำเข้า จากการประเมินวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอน รายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร มีความเห็นสอดคล้องกันว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความชัดเจนสอดคล้องกับมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) เหมาะสมกับความต้องการของสังคมปัจจุบันและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เมื่อพิจารณาผลการประเมินวัตถุประสงค์เป็นรายชื่อทั้งจากบัณฑิต และนิสิตปัจจุบันในหลักสูตร พบว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของสังคมการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หลักสูตรมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม ศรัทธา ในวิชาชีพครู มีจรรยาบรรณในวิชาชีพและเป็นครูที่ดีมีคุณภาพพบว่ามีเหมาะสมในระดับมากที่สุด และระดับมาก สอดคล้องกับ อารัง บัวศรี (2542: 164) ที่กล่าวไว้ว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรควรสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ส่งเสริมลักษณะที่ดีงามของผู้เรียน ให้มีความเจริญงอกงามทางสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้ ดังนั้น ผลการประเมิน วัตถุประสงค์ในภาพรวมจึงอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมาก

ผลการประเมินด้านโครงสร้างและเนื้อหา ของหลักสูตร พบว่า โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตร ในภาพรวมมีความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร มีความเห็นสอดคล้องกันว่า โครงสร้าง และเนื้อหาของสาระของหลักสูตรมีความเหมาะสม หากแต่มีข้อแนะนำให้ปรับเนื้อหาสาระ และคำอธิบายรายวิชาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

ตลอดจนตัดรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกัน ออก แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Lunenburg and Ornstein (2000: 448 - 449) ที่กล่าวถึงเกณฑ์ในการคัดเลือกโครงสร้าง และเนื้อหาของหลักสูตร ไว้ว่า วิทยาการความรู้ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลง และก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้เนื้อหา ในหลายวิชาไม่ทันสมัย หรือไม่สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นหลักสูตรจำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้าง และเนื้อหาสาระวิชาให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อจัดโครงสร้าง และเนื้อหาของหลักสูตร ให้สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ ในอนาคต

ผลการประเมินคุณสมบัติของผู้เรียนหรือ การสอบคัดเลือกพบว่า บัณฑิต และนิสิตในหลักสูตร เห็นว่าด้านคุณสมบัติผู้เรียน/การสอบคัดเลือกมีความเหมาะสม ทั้งในด้านคุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์เข้าศึกษา ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรประเภทของวิธีการรับ/การ สอบเข้าศึกษาต่อและวิธีการสอบสัมภาษณ์

ผลการประเมินคุณสมบัติอาจารย์ผู้สอน หรือ อาจารย์ที่ปรึกษาวิชาการของหลักสูตร พบว่า บัณฑิต และนิสิตในหลักสูตร เห็นว่าด้านคุณสมบัติอาจารย์ ผู้สอน หรืออาจารย์ที่ปรึกษาวิชาการของหลักสูตร มีความเหมาะสม ทั้งด้านอาจารย์ผู้สอนมีคุณสมบัติ สอดคล้องกับสาขาวิชา อาจารย์ผู้สอนในแต่ละรายวิชา มีความรู้ ประสบการณ์ด้านการสอน อาจารย์ผู้สอนใน แต่ละรายวิชามีคุณธรรม และจริยธรรม และอาจารย์ที่ ปรึกษาทางวิชาการให้เวลาในการคำปรึกษา หรือคำแนะนำทางด้านวิชาการ และด้านอื่น ๆ แก่นิสิต ทั้งนี้ เนื่องจากอาจารย์ทุกท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และ มีคุณสมบัติสอดคล้องกับรายวิชา ของหลักสูตร ตลอดจนอาจารย์แต่ละท่านให้การดูแล เอาใจใส่นิสิต และคอยให้คำแนะนำปรึกษาสนับสนุน เป็นผลทำให้อาจารย์ และนิสิตมีความรัก และความผูกพันอันดีต่อกัน

ผลการประเมินสภาพแวดล้อมทางกายภาพ พบว่า บัณฑิต และนิสิตในหลักสูตร เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีความเหมาะสมเนื่องจากคณะมีการติดตั้งสื่อ และอุปกรณ์ การเรียนการสอนสำหรับอาจารย์ และนิสิตทุกห้องเรียน แต่ควรพัฒนาปรับปรุงสื่อ และอุปกรณ์เหล่านั้นให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานเสมอ ตลอดจนควรมีการปรับปรุงพัฒนาเพิ่มจำนวนคอมพิวเตอร์ ให้เพียงพอต่อจำนวนนิสิต ตลอดจนควรเพิ่มสถานที่ให้นิสิตสำหรับทำงานพักผ่อน และเอื้อต่อการเรียนการสอน นอกจากนี้ผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์ อาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความเห็นว่าในภาพรวมหนังสือในห้องสมุดมีจำนวนเพียงพอ หากแต่ในบางรายวิชาของแต่ละหลักสูตรมีเนื้อหาที่สอดคล้องหรือคล้ายคลึงกัน เป็นเหตุให้จำนวนหนังสือมีไม่เพียงพอต่อความต้องการทั้งหนังสือภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ ตลอดจนห้องสมุดยังขาดแหล่งการเรียนรู้ด้านวารสารที่มีชื่อเสียง และทันสมัยในการเรียนรู้ให้กับนิสิตที่ตั้งใจ อูทธานันท์ (2532: 260) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ต้องคำนึงการใช้อุปกรณ์การสอน แบบเรียน และทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน

ผลการประเมินงบประมาณในการผลิตบัณฑิตพบว่า บัณฑิตในหลักสูตร เห็นว่า งบประมาณในการผลิตบัณฑิตของหลักสูตรในภาพรวมมีความเหมาะสมมาก ทั้งด้านค่าธรรมเนียมที่นิสิตได้จ่ายไปในแต่ละภาคการศึกษาที่มีความเหมาะสมและค่าธรรมเนียมที่นิสิตได้จ่ายไปหลักสูตรได้นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับนิสิตอย่างเหมาะสม

การประเมินหลักสูตรด้านกระบวนการจากการประเมินกระบวนการของหลักสูตรด้านพฤติกรรม การของผู้สอนมีความเหมาะสม เนื่องจากการกำหนดคุณสมบัติของอาจารย์เป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับ

ปริญญาตรี พ.ศ. 2558 ทำให้อาจารย์ผู้สอนมีความรู้ และประสบการณ์ทางวิชาการที่ทันสมัย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางบริบทของสังคม ตลอดจนมีบุคลิกภาพเหมาะสมกับความเป็นครู ทั้งด้านการแต่งกาย กิริยาท่าทาง และการใช้ภาษาที่เหมาะสม

ผลการประเมินด้านพฤติกรรมของผู้เรียน พบว่ามีความเหมาะสมโดยพฤติกรรมของผู้เรียนด้านเข้าเรียนสม่ำเสมอมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งนี้เพราะผู้สอนทุกรายวิชามีการประเมินความรับผิดชอบของนิสิตด้วยการตรวจสอบการเข้าเรียนของนิสิตทุกสัปดาห์และเป็นที่น่าสังเกตว่าพฤติกรรมของผู้เรียนด้านการเตรียมตัวล่วงหน้าก่อนเรียนเป็นรายการที่บัณฑิต และนิสิตในหลักสูตรประเมินมีความเหมาะสมในระดับมากเป็นลำดับสุดท้ายอาจเนื่องมาจากนิสิตขาดเจตคติในการแสวงหาความรู้ สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนยังคุ้นชินกับพฤติกรรมการเรียนรู้แบบเดิม (Passive Learning)

ผลการประเมินด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพพบว่า มีความเหมาะสมทั้งการได้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ภาระงานที่กำหนดในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ระยะเวลาของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ วิธีการประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ กระบวนการในการนิเทศของครูพี่เลี้ยง กระบวนการในการนิเทศของอาจารย์นิเทศก์การศึกษา และกระบวนการในการนิเทศของอาจารย์นิเทศวิชาเฉพาะ อันเป็นการเตรียมความพร้อม และส่งผลให้นิสิตเป็นครูที่ดีในอนาคต

ผลการประเมินด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า มีความเหมาะสม โดยด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหา และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นไปตามแผนปฏิบัติการตามมหาวิทยาลัยกำหนดในการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ

สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เปลี่ยนการเรียนรู้จากผู้รับสารด้วยการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว (Passive Learning) เป็นผู้ลงมือคิดและปฏิบัติ (Active Learning) อันช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ด้วยตนเอง

ผลการประเมินด้านการให้บริการ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่า ความเหมาะสม ทั้งด้านการประสานงานของเจ้าหน้าที่ระหว่างหลักสูตรกับคณะมนุษยศาสตร์ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ด้านการใช้และดูแลอุปกรณ์การเรียนการสอน เช่น LCDคอมพิวเตอร์ ฯลฯ และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น การยืมคำร้อง การลงทะเบียน ฯลฯ มีความสะดวกและรวดเร็ว

ผลการประเมินด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรหลักสูตรได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตร เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการของหลักสูตรให้เป็นไปตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด และสอดคล้องกับนโยบายของคณะและมหาวิทยาลัย ทั้งนี้หลักสูตรได้มีการจัดประชุมชี้แจงรายละเอียดการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งก่อนเปิดภาคการศึกษา ระหว่างภาคการศึกษา และปิดภาคการศึกษาอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีการประเมินหลักสูตรด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ข้อดี ข้อด้อยในที่ประชุม คณะกรรมการบริหารหลักสูตรที่มีการกำหนดสาระและประเด็นต่าง ๆ อย่างชัดเจน และมีการประเมินจากคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา อีกทั้งเมื่อครบรอบการปรับปรุงหลักสูตรทุก ๆ 5 ปี หลักสูตรได้มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการวิพากษ์หลักสูตรในประเด็นต่าง ๆ รวมถึงพิจารณาจากภาวการณ์การมีงานทำของบัณฑิต และประสิทธิภาพการทำงานจากผู้ใช้บัณฑิต เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ผลการประเมินด้านการประกันคุณภาพ การศึกษา พบว่า มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบตามแบบแผนที่กำหนดไว้ในการประชุมหลักสูตรโดยมีการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) จนทำให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพ และมาตรฐานของดัชนีชี้วัดระบบและกระบวนการผลิต ผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด

การประเมินหลักสูตรด้านผลผลิต จากการประเมินหลักสูตรด้านผลผลิตด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิต พบว่า บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) หลังจบการศึกษาทำงานแล้ว จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50 บัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) หลังจบการศึกษายังไม่ทำงาน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 และบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) หลังจบการศึกษายังไม่ได้ทำงาน และกำลังศึกษาต่อ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 4.17 โดยบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) ที่ทำงานแล้วทุกคนทำงานเกี่ยวข้องกับสาขาวิชา และเกี่ยวข้องกับวิชาชีพที่เรียน จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ทั้งนี้เพราะหลักสูตรจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ทักษะ อารมณ์ และให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ดังที่ วิชัย วงศ์ใหญ่ (2554: 3) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนจะต้องปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยซึ่งผู้สอนในสถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้ความสนใจใฝ่เรียนรู้ และการวิจัย เพื่อได้สารสนเทศมาปรับปรุงหลักสูตร และการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรการเรียนรู้ มีความ

ยืดหยุ่น ปรับตัว ในอนาคตองค์กรจะมีโครงสร้างแนวราบเพื่อการวิจัยในเชิงสหวิทยาการสำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่เจริญงอกงามด้วยสติปัญญา และคุณธรรม

ผลการประเมินร้อยละของนิสิตที่สำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตรพบว่า นิสิตที่สำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตรในปีการศึกษา 2555 – 2559 คิดเป็นร้อยละ 95.58 ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรมีการจัดตารางเรียน ให้นิสิตได้ลงทะเบียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้นิสิตสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนนิสิตที่ไม่สำเร็จตามเกณฑ์ที่กำหนด หรือสำเร็จการศึกษาช้ากว่าเพื่อนนั้น เกิดจากปัญหาด้านสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียน เพราะการมีสุขภาพร่างกายและจิตใจ ไม่สมบูรณ์และแข็งแรงส่งผลให้นิสิตไม่สามารถเข้าเรียนได้ตามปกติ

ผลการประเมินคุณลักษณะบัณฑิตที่ปฏิบัติงานหรือศึกษาต่อในหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด และมากทั้งด้านคุณลักษณะของบัณฑิต ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานหรือการศึกษาของบัณฑิต ด้านทักษะ หรือความสามารถที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน หรือการศึกษาของบัณฑิต ด้านบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน หรือการศึกษาของบัณฑิตและด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพโดยด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, $S.D. = 0.67$) ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินคุณลักษณะของนิสิตที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) พบว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด และมากทั้งด้านคุณลักษณะของบัณฑิต ด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานหรือการศึกษาของบัณฑิต ด้านทักษะ หรือความสามารถที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน หรือการศึกษาของบัณฑิตด้านบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน หรือ

การศึกษาของบัณฑิตและด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ โดยด้านบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, $S.D. = 0.52$)

การประเมินหลักสูตรด้านผลกระทบพบว่า ผลการปฏิบัติงานของบัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิตส่วนใหญ่มีความพึงพอใจประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 65 และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากร้อยละ 35 และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อบัณฑิตหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ร้อยละ 80 และมีความพึงพอใจในระดับมากร้อยละ 20 ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมของหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ทั้งในภาคทฤษฎี และปฏิบัติ จึงทำให้นิสิตมีองค์ความรู้ และประสบการณ์ในการพัฒนาตนเอง และวิชาชีพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการประเมินครั้งนี้ สำหรับผู้บริหารคณะมนุษยศาสตร์

1. ควรกำหนดบทบาท และหน้าที่ของบุคลากรสนับสนุนในการดำเนินงานของหลักสูตรให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. ควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาปรับปรุงสื่อ และอุปกรณ์เหล่านั้นให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานเสมอ ตลอดจนควรมีการปรับปรุงพัฒนาเพิ่มจำนวนคอมพิวเตอร์ ให้เพียงพอต่อจำนวนนิสิต

สำหรับอาจารย์ประจำหลักสูตร

1. ควรปรับปรุงแผนการประชาสัมพันธ์หลักสูตรในการเปิดรับนิสิตให้หลากหลายมากขึ้น

3. ควรปรับปรุงโครงสร้างและเนื้อหาสาระของหลักสูตร ทั้งคำอธิบายรายวิชาการจัดลำดับรายวิชาในแต่ละภาคการศึกษา และการยกเลิก หรือรวมเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในอนาคต

4. ควรมีการพิจารณาปรับปรุงและหาวิธีให้ความช่วยเหลือแก่นิสิต เพื่อให้มีนิสัยสำเร็จการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตร

สำหรับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร

1. ควรมีการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนมากขึ้น
2. ควรหาแนวทาง หรือวิธีการสนับสนุน และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติ หรือเจตคติที่ดีในการแสวงหาความรู้ อันเป็นทักษะสำคัญในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยประเมินและติดตามผลหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สาขาวิชาภาษาไทย (5 ปี) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารอ้างอิง

- อ้าง บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มงคลการพิมพ์.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2554). **กลยุทธ์การสอนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). **การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อาร์ แอนด์ ปรีนซ์.
- สังัด อุทรานนท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Lunenburg, Fred c. and Allen C. Ornstein. (2000). **Educational Administration : Concepts and Practices**. 3rd ed. Belmont, CA: Wadsworth/ Thomson Learning.